

KATONA ALEXANDRA*

Beszélni – de hogyan?

Ahogy az többen megállapították az utóbbi években, a hazai irodalmi szakma egyre nagyobb figyelemmel fordul a gyerek- és ifjúsági művek felé. Bár alkalmanként egy-egy tematikus lapszámban, konferencián valóban középpontba kerül a terület, a diskurzus töredezettsége miatt nem tud kialakulni olyan kritikai és tudományos beszédmód, amely lehetővé tenné a korosztályos szövegekről szóló párbeszéd fejlődését, gazdagodását. Még mindig kérdés, mégis hogyan kellene ezekről a könyvekről beszélnünk. A probléma számos okra visszavezethető: a rendszeres kutatás, kritika hiányára, a korosztályos könyvek megítélésére az irodalmi intézményrendszerben vagy a gyerekkönyvek lelki fejlődésre gyakorolt hatásáról folyó politikai-közéleti diskurzus felfokozottságára. Ebben a helyzetben különösen fontos, hogy megmaradjon a törekvés a közös gondolkodásra, gondolatcserére.

Intézményi háttér, rendszeres munkát folytató kutatócsoportok hiányában a hazai gyerek- és ifjúsági irodalmi értekező munkák témaválasztása esetleges, egyelőre nem képesek felzárkózni a kurrens nemzetközi kutatásokhoz. Több tanulmányt csak erősen kanonizált életművekről, például Lázár Ervin, Csukás István vagy legújabban Dániel András munkásságáról találunk. Ezzel szemben más, szintén jelentős életművek, mint például a Janikovszky Éva–Réber László párosé, az irodalmi szakma által szinte érintetlenül állnak – ez pedig újfent a beszédmód, a lehetséges (szükséges?) megközelítésmódok problémája felé vezet. A szakmai párbeszéd erősítésében, fellendítésében az egyik legfontosabb értelmezői feladat az lehet, ha szövegközeli, a műalkotások belső működését feltáró, egyúttal a korpusz összetettségéhez is igazodó, átfogó kultúratudományos megközelítéseket alakítunk ki, amelyek a szövegekkel összefüggésben figyelembe veszik a gyerek- és ifjúsági könyvek mediális összetettségét, illetve kiemelt (gyakran normatív, míg máskor felforgató) törekvését az olvasók és a társadalom formálására. Úgy gondolom, mindezek érdekében a tematikus blokkban szereplő mind a négy tanulmány fontos lépéseket tesz – míg az első két dolgozat egy ismert, kanonikus életmű megközelítéséhez kínál új nézőpontokat, a másik kettő tárgyválasztásával is bővíti, szélesíti a hazai kutatások perspektíváját.

Az irodalomtudomány és -kritika felől érkező gyerekirodalmi diskurzust még mindig erősen jellemzi a könyvek tanító funkciójának elutasítása; egyes értelmezők ma is úgy pozicionálják magukat, hogy didaktikusságuk ellenére foglalkoznak egy-egy szöveggel. Ezen lép túl Devescovi Balázs és Vigyikán Villő egy-egy tanulmánnyal Janikovszky Éva és Réber László *Már óvodás vagyok* és *Már iskolás vagyok* című kötetegyütteséről. Devescovi az Óvodai Nevelésben megjelent, szintén a Janikovszky–Réber páros által jegyzett, azonos című összöveg és a *Már óvodás vagyok* kötet alakulásának, valamint a könyv korabeli és jelenkori recepciójának feltárásával hiánypótló filológiai-értelmezői munkát végez el, miközben árnyalja a periodikamegjelenés és a kötet tanító célzatosságát is. Emellett a meseként történő olvasásmód körüli vitába egy új olvasati lehetőséggel, a novellaciklus felőli értelmezéssel lép be, miközben a kötet illusztrációit is beépíti az elemzésbe. Vigyikán Villő tanulmánya a *Már óvodás vagyok* és a *Már iskolás vagyok* viszonyára koncentrálna, és a didaxist poétikai szervezőelemként, a képszövegek

* A szerkesztő az MNM KK – Petőfi Irodalmi Múzeum Oláh János-ösztöndíjasa.

megformáltságát befolyásoló eszközként vizsgálja. A szöveg és az illusztrációk együttes értelmezésén túl rámutat arra is, hogy a recepcióban gyakran felszínesnek, esztétikailag alacsony színvonalúnak bélyegzett megoldások poétikailag motiváltak lehetnek, ha a szöveg pszichológiai, fejlődés-lélektani és pedagógiai vetületeit is beépítjük az értelmezésbe.

Lovas Anett Csilla és Tisza Eleonóra tanulmányai az ifjúsági irodalom és a határátlépések kérdéskörével foglalkoznak. Lovas Fekete András és Grancsa Gergely *Kalasznyikov és Rózsafűzér* című ifjúsági regényének felforgató poétikai gesztusait vizsgálja, különös tekintettel az irodalmi crossoverre. Gazdag szempontrendszerrel mozgó elemzésében a határátlépést, a határsértést nemcsak a műfaji kódok extrém keveredésében, hanem a szöveg műfajiságával és műfaji öndefiníciójával, megszólított korosztályával és saját mediális regiszterével történő játékban is elemzi. Tisza Eleonóra tanulmányában a határátlépést a női szörnyek képviselik, amelyek megjelenését egy, a hazai irodalom- és kultúratudományos kutatásokban szintén „szörnyszerű” területen, a young adult (YA) irodalomban vizsgálja. A női szörny feltűnését a popkultúrában és a YA szövegekben tendenciaként, kultúratudományos keretben értelmezi, majd két young adult fantasyt vesz górcső alá: Stephenie Meyer *Alkonyat* sorozatának záró kötetében Bella szülésjelenetén keresztül a szülés, a szörnyként való újjászületés és a szörny gyermek életre jövetelének összefonódását elemzi, Theodora Goss *Athéné Klub* sorozatának első darabjában pedig a gótikus szörnyremixet (frankenfiction) a női perspektívát visszahódító női szörnyekkel összefüggésben vizsgálja.

A tematikus blokkot Kalapos Éva Veronika *Nem hagylak itt* című, szeptemberben a Lampion Könyvek gondozásában megjelent disztópikus ifjúsági regényének részlete nyitja meg, amely szintén kiválóan példázza az ifjúsági irodalom sokszínűségét és képességét a határok termékeny átlépésére – legyenek azok műfajiak vagy éppen ránk erőltetett, szabadságnak hazudott kényszerek. A tizennyolc éves Rami által elbeszélte fejezetben a szabadság és az elnyomás, a család és az egyén, a gyerek- és a felnőtt szerep, valamint az egyéni és a kollektív felelősség kérdései sejlének fel egy gördülékeny, izgalmas szövegben.

